

ANTEPFISTIĞININ KÜLTÜR TARİHİ

Burcu KARUSERCİ
Ziraat Yüksek Mühendisi

Sakız ağacıgiller (Anacardiaceae) familyasında yer alan ve dünyanın en eski sert kabuklu meyvelerden biri olan antepfıstığı adının geçtiği ilk çağlardan itibaren kral sofralarında dahi kendine yer edinmiş olması, “Yeşil altın”, “Meyvelerin kralı”, “Altın ağaç” ve “Kral meyvesi” olarak adlandırılması nedeniyle çok eskilerden beri kültür çeşitlerinin bulunduğu ve meyve değerinin bilindiğini göstermektedir. Antepfıstığı (Pistacia vera) ile ilgili en eski kaynaklara göre, ilk olarak Etiler tarafından Güney Anadolu’da kültüre alındığı belirtilmektedir (Tekin ve ark., 2001; Maskan ve Karatas, 1999).

min edilmektedir (Özbek, 1978; Aruso, 2001). Oradan da İspanya, Akdeniz adaları, Güney Fransa ve Kuzey Afrika’ya götürüldüğü bildirilmektedir (Özbek, 1978). Antepfıstığının Amerika’ya geçişi ise 1853-1854 yıllarında olmuştur.

Antepfıstığının dünya üzerinde iki gen merkezi bulunmaktadır;

Yakın Doğu Gen Merkezi: Anadolu, Kafkasya, İran ve Türkmenistan

Resim 1a. Yaşlı bir antepfıstığı ağacı.

Arkeologlar tarafından, kuzeydoğu Irak yakınlarındaki Jerome bölgesinde yapılan kazı çalışmalarında, MÖ 6750 öncelerinde antepfıstığının yaygın bir gıda olduğuna dair kalıntılar bulunmuştur. MÖ 3700’de Kral Merodach-baladan döneminde ve Babil’in asma bahçelerinde fıstık ağaçlarının yetiştirildiği söylenmektedir.

Anadolu, Kuzey Suriye ve İran’da çok eski zamanlardan beri yetiştiriciliği yapılan antepfıstığını, I. yüzyılda Suriye’den İtalya’ya Roma Kralı Vitallis’un getirdiği tah-

Orta Asya Gen Merkezi: Hindistan’ın kuzeyi, Afganistan, Tacikistan, Pakistan Ülkemiz Yakın Doğu gen merkezinde yer almaktadır ve Antep fıstığı yetiştiriciliği Türkiye’nin 56 iline yayılmıştır. Ancak üretimin %94’ünü Güneydoğu Anadolu Bölgesi oluşturmaktadır. Bu bölgemiz antepfıstığının gen merkezi ve ilk kez kültüre alınan yer olması yanında, sahip olduğu kendine özgü iklim ve toprak özellikleri nedeniyle, bu meyve türünün başarılı bir şekilde yetişmesine ve yayılmasına imkan sağlamıştır (Açar ve ark.2007).

Antepfıstığı (*Pistacia vera* L.); Alem: Plantae (Bitkiler Alemi), Bölüm: Phanerogamae (Tohumlu Bitkiler), Sınıf: Magnoliopsida (Manolyagiller), Takım: Sapindales, Familya: Anacardiaceae (Sakızağacigiller), Cins: *Pistacia*, Tür: *Pistacia vera* L. şeklinde sınıflandırılmaktadır (Bilgen, 1973).

meleri sonucu oluşan yeni hibritler Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bol miktarda bulunmaktadır (Bilgen, 1968). *P. terebinthus* daha çok, Gaziantep, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa illerinde; *P. khinjuk*'un Siirt, Hakkari, Gaziantep, Adıyaman ve Bitlis illerinde; yabancı antepfıstığının ise Gaziantep ve Kahramanmaraş illerinde bulunduğu bildirilmiştir (Tekin ve ark., 2001).

Resim 1b. Yaşlı bir antepfıstığı ağacı.

Antepfıstığı Anacardiaceae familyasına ait dünya-daki en önemli kuruyemiş türlerinden biridir. *Pistacia* cinsinin neredeyse bütün türlerine sert kabuklu fıstık denir, ancak sadece *Pistacia vera* L. türüne bu isim doğru olarak verilir. *Pistacia* cinsine ait 11 türden sadece *Pistacia vera* L. (antepfıstığı) ticari anlamda değerlidir. Meyveleri yenilebilen ve kuruyemiş olarak tüketilen bir ürün olarak kabul edilmektedir. Türlerin; çiçek, yaprak ve meyve özellikleri göz önünde bulundurularak yapılan sınıflandırmada, *Pistacia* türleri dört gruba ayrılır (Özbek, 1978).

1. *Lentiscelle* Zohari grubu: (*Pistacia mexicana*, HBK, *Pistacia texana*, Swingle)
2. *Lentiscus* Zoh. Grubu: (*Pistacia lentiscus*, L., *Pistacia weinmannifolia*, Poisson, *Pistacia saportae*, Burnat)
3. *Butmela* Zoh. Grubu: (*Pistacia atlantica*, Desf.)
4. *Eu-terebinthus* Zoh. Grubu: (*Pistacia vera*, L., *Pistacia khinjuk*, Stocks, *Pistacia terebinthus*, L., *Pistacia palestina*, Boiss., *Pistacia chinensis*, Bge.)

Bu türlerden; *P. atlantica* Desf., *P. terebinthus* L. ve *P. khinjuk* Stocks anaç özellikleri bakımından öne çıkar-ken, *P. vera* L. hem kültür çeşitlerini içermesi hem de yüksek anaç özelliği sayesinde önemli bir konumda yer almaktadır. Ayrıca *P. khinjuk* Stocks'un da antepfıstığı-nın atası olarak bilinmektedir. *P. vera* L., *P. terebinthus* L. ve *P. khinjuk* Stocks türleri ve bunların yabancı döllen-

Kaynaklar:

- BİLGİN, A.M., 1973. Antepfıstığı. Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yayını, Ankara, 123.
- ÖZBEK, S., 1978. Özel Meyvecilik. Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları No: 128, Ders Kitabı: 11, Sayfa 486.
- MASKAN, M., KARATAS, S., 1999. Storage stability of whole-split pistachio nuts (*Pistachia vera* L.) at various conditions. Food Chemistry 66: 227–233.
- TEKİN H., ARPACI S., ATLI H. S., AÇAR İ., KARADAĞ S., YÜKÇEKEN Y. VE YAMAN A. 2001. Antepfıstığı Yetiştiriciliği (Kitap). Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Gaziantep, Yayın No: 13, 132 s.
- ARUSO, T., 2001. The description of the pistachio trees. Dipartimento di Arboricoltura, Botanica e Patologia Vegetale Università Federico II, Napoli Italy, Abstract Artical.
- AÇAR, İ., ARPACI, S., SARPKAYA, K., KARADAĞ, S., AKGÜN, A., TAHTACI, S.A. (2007) Fırat Vadisi ve Gaziantep'te Aşılı Tüplü Antepfıstığı Fidan Üretiminin Geliştirilmesi. Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü yayını No:25, Gaziantep, 34s.

